

**ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті розкривається сутність і зміст поняття «соціальні технології». Акцентується увага на класифікації підходів до визначення і розробки поняття «соціальні технології», проведено їх синтез та виявлено загальні фундаментальні особливості, їх специфічні характеристики, типові ознаки, основні об'єкти та межі предметної області. Відзначено актуальність проблем соціалізації NBICS-технологій. Доведено, що розвиток NBICS-технологій є новим етапом інтеграції наукового знання, на якому формується принципово нові об'єкти пізнання і діяльності.

Ключові слова: соціальні технології, конвергентні технології, управління, NBICS-конвергенція, трансгуманізм.

Розвиток науки і техніки в XXI ст. продовжує ставити нові проблеми перед соціально-гуманітарним знанням. До числа проблем, які є потенційно значущими для філософії, соціології та інших соціально-гуманітарних дисциплін, на сьогодні, є аналіз поняття «соціальні технології».

Уперше поняття «соціальна технологія» почало зустрічатися в працях зарубіжних дослідників у 50-60-х р. XX ст. (С. Лем, М. Стефанов, М. Марков та ін.), хоча, знання про соціальні технології накопичувалися вже зі стародавніх часів, оскільки існувала потреба в управлінні суспільством, різними соціальними групами, окремими людьми.

У 60-80-ті роки XX ст. цивілізований світ пережив інформаційну, управлінську та концептуальну революції. Саме на їх основі стався величезний стрибок у розвитку Заходу: у виробництві, бізнесі, науці, менеджменті. В основі цього стрибка лежали освоєння «людського ресурсу», інтелектуальної власності і управлінських «ноу-хау». Таким чином, бурхливий розвиток соціальних технологій пов'язаний з потребою швидкого і широкомасштабного «тиражування» нових видів діяльності, які покликані замінити рутинність і забезпечити передачу соціальної інформації на міцній основі сучасних наукових даних [10, 170–172].

Теоретичне осмислення деяких сутнісних, аксіологічних та соціально-філософських аспектів динаміки розвитку соціальних технологій знайшло своє відтворення в роботах філософів, соціологів, економістів, інших науковців, серед яких В. Афанасьєв, І. Бестужев-Лада, М. Вебер, В. Зуєв, В. Іванов, С. Лем, В. Лук'янець, Н. Островська, В. Патрушев, К. Поппер, М. Плотников, Т. Ревенко, С. Смельцева, Ф. Фукуяма, О. Фунагіна, О. Холостова, В. Цикін, Н. Ченбай та ін.

Як бачимо, інтерес до проблеми соціальних технологій залишається актуальним, але більшість досліджень з даних питань представлена європейськими та російськими виданнями. На жаль, у вітчизняних дослідженнях недостатньо розглядаються питання як теорії, так і практики впровадження соціальних технологій.

У цих умовах виникла необхідність визначити сутність і зміст поняття «соціальні технології».

Аналіз здійснених спроб показує, що у дослідників склалися різні підходи до визначення їх сутності та змісту.

Так, американський філософ К. Поппер, визначив соціальні технології як «спосіб використання теоретичних висновків у практичних цілях», вказавши при цьому на існування різних видів цього феномену: «часткової» і «холістської» (утопічної) технологій. Перша – характеризується реалістичністю, правильним розумінням того, що можна зробити за допомогою наявних способів, форм і методів соціального впливу. Щодо утопічної технології, то вона намагається вирішити поставлені завдання якомога швидше, «революційним» шляхом [9, 65]. Тому, на думку К. Поппера, вона не здатна вчасно врахувати і попередити небажані, шкідливі наслідки накреслених заходів.

У свою чергу, В. Афанасьєв визначає її як «елемент механізму управління і засоби перекладу абстрактної мови науки ... на конкретну мову ... досягнення поставлених цілей» [3, 37], М. Марков – як «спосіб реалізації ... конкретного складного процесу шляхом поділу його на систему послідовних взаємопов'язаних процедур і операцій... » [8, 143], В. Іванов – як «систему інноваційних способів, способів вирішення сутнісного протиріччя взаємодії і самореалізації соціальних суб'єктів в діалозі людини і природи» [7, 67].

На думку В. Щербини, «соціальні технології являють собою спосіб організації та впорядкування доцільної практичної діяльності, сукупність прийомів, спрямованих на визначення або перетворення (зміна стану) соціального об'єкта, досягнення заданого результату». При цьому мова йде про специфічні соціальні засоби. Специфіка технології в тому, що вона може бути використана багаторазово, тиражованою для вирішення подібних завдань, досягнення заданих результатів за допомогою професійної культури [13, 234].

Т. Ревенко розглядає соціальні технології у чотирьох аспектах:

1) як соціальні інститути, тобто найбільш раціональні форми організації спільної діяльності людей;

2) як соціальні процеси, тобто цілеспрямовані зміни соціальних явищ у просторі та часі; перетворення;

3) як соціально-перетворювальну діяльність, направлену на перетворення соціальних об'єктів з боку її суб'єктів;

4) як соціальні системи, тобто цілісні соціальні структурно-функціональні утворення [11, 85].

Заслугує на увагу визначення сутності соціальних технологій через визначення об'єкта і предмета технологізації. Так, пропонується вважати об'єктом соціальний простір, а предметом – соціальний процес [19, 100–106].

Особливе значення для соціальної технології як практичної, організаційної діяльності має наявність умов для її реалізації: знання структури соціального процесу, особливостей будови і тенденцій його розвитку; можливість формалізувати реальні явища у вигляді показників, операцій, процедур. Характер соціальної технології, її особливості обумовлені внутрішньою природою самого об'єкта технологізації і соціальною установкою на її розробку та впровадження.

Але варто мати на увазі, що соціальні технології завжди звернені до узагальнених універсальним соціальним одиницям: соціальним верствам, класам, типам особистостей і ніколи не використовуються по відношенню до конкретних людей.

Український дослідник В. Зуєв [6] підсумувавши запропоновані дослідниками сутнісні характеристики соціальних технологій дав наступні визначення поняттю соціальна технологія – це:

- своєрідний механізм поєднання знань з умовами їх реалізації;
- сукупність способів, методів, засобів розв'язання суперечностей між взаємо- і самореалізацією людей у діяльності;
- певний спосіб досягнення суспільних цілей, сутність якого полягає в послідовному операційному здійсненні діяльності, операції для якої опрацьовуються заздалегідь;
- технологія, яка постає в двох аспектах: як проект, який містить процедури та операції, і як власне діяльність, побудована відповідно до цього проекту;
- елемент культури, що виникає двома шляхами: або «виростає» в культурі еволюційно, або будується за її законами як штучне утворення, головна функція якого сьогодні – поєднання науки і практики.

Можна стверджувати, що всі ці визначення показують, що соціальна технологія, практично ідентифікується з керуванням, однак сутність соціальних технологій може бути розкрита тільки через виявлення і використання потенціалу соціальної системи, «людського ресурсу» відповідно до цілей і сенсу людського існування, за допомогою сукупності методів, процедур, операцій, прийомів спеціального впливу, використання можливостей творчої діяльності як суб'єктів управління, так і соціальних організацій у цілому.

У сучасному науковому дискурсі існує проблема створення єдиної наукової класифікації соціальних технологій. Зокрема, різні підходи до класифікацій соціальних технологій презентують В. Іванов, В. Патрушев, В. Матвієнко, Ю. Сурмін, М. Туленков, Є. Холостова.

Проаналізувавши думки вище вказаних науковців класифікацію соціальних технологій здійснюють за наступними критеріями:

- по-перше, за характером дії: стратегічні, тактичні, оперативні;
- по-друге, за часом дії: довгострокові, середньострокові, короткострокові;
- по-третє, за методами: прогнозування, соціодіагностика, моделювання, проектування, планування, соціальний контроль;
- по-четверте, за рівнями управління: глобальні, континентальні, національні, регіональні, місцеві. Особлива увага в цій системі приділяється глобальним технологіям, бо саме їх використовують для запобігання криз, катастроф, конфліктів. В свою чергу, регіональні соціальні технології вивчають і реалізують закономірності територіальної складової соціального життя і планомірних його змін;
- по-п'яте, за масштабом об'єкта виокремлюють два класи технологій: універсальні та окремі;
- по-шосте, за основними сферами суспільного життя і видів людської діяльності: виробничо-трудова, політична, підготовчо-трудова або освітньої діяльності, занять спортом, діяльності в сімейно-побутовій сфері і тощо;
- по-сьоме, за функціональним наповненням – техногенних, екологічних, військових, продовольчих, демографічних та інших технологій, що впливають на континентальні, державні та інші процеси;
- по-восьме, за ступенем новизни – технології, що спрямовані на створення і матеріалізацію нововведень в суспільстві, реалізацію нововведень, які призводять до якісних змін в різних сферах соціального життя, до раціонального використання матеріальних та інших ресурсів в суспільстві;
- по-дев'яте, соціальнокомунікаційний аспект – соціально-економічні, соціально-політичні технології та прикладні соціальні технології (технології в системі соціального захисту, імміграційній системі, виборчі технології, інформаційно-комунікаційні технології);
- по-десяте, за рівнем соціологічного знання – макросоціологічні, мезосоціологічні, мікросоціологічні.

Як бачимо, соціальні технології є інтелектуальним ресурсом, спрямованим на вивчення і прогнозування соціальних процесів, що протікають в суспільстві, за допомогою яких досягається необхідний соціальний результат.

Потрібно згадати, що соціальні технології відкрито впроваджуються в освітній процес і претендують на те, щоб забезпечувати науково-обґрунтований (з урахуванням досягнень сучасних наук про людину) вибір оптимальних способів впливу суб'єктів управління на учасників освітнього процесу. Крім того, своєю місією вони вважають виконання певного соціального замовлення держави, еліти суспільства, вирішення соціально значущих проблем конкретного освітнього закладу.

На сьогоднішній день соціальні технології також є складовим елементом моделі NBICS-конвергенції [1], яка в даний час сприймається як основний каталізатор техногенної модифікації технологічного і соціального середовища.

Це наукова методологія мережевого світу, фактор міждисциплінарного об'єднання різних галузей знань і появи нових об'єднань, які мають синергетичний ефект. Вона базується на уявленнях про матеріальну єдність природи на нанорівні та інтеграції технологій на більш високих рівнях.

Акцент авторів даної моделі ставиться на трансгуманістичному розширенні можливостей людини за рахунок об'єднання технологій макро- і мікросвітів. Трансгуманізм ставить перед людиною і людством надзавдання – подолання біологічної обумовленості людської істоти, одним з аспектів якого має стати досягнення так званого «кібернетичного безсмертя». Але якщо людина здатна поставити перед собою такі завдання (подолання власної біологічної обумовленості, перехід до «керованої еволюції», заміна біологічної еволюції еволюцією кібернетичною), все це свідчить, що вона є щось більше, ніж просто «біологічний вид...» [5, 112–114].

Перспективи соціального розгортання «NBICS-конвергенції» засновують у таких соціально значущих новаціях, як нанотехнології (переворот у матеріальному виробництві), біотехнології (від генномодифікованих товарів до зміни генотипу людини), інформаційні технології (від глобальної мережі Інтернет до штучного інтелекту), когнітивні технології (від простої реклами до технологій масового психоманіпулювання) тощо, які, з одного боку, дозволяють усувати будь-які перешкоди поширенню конвергентних ідей, але з іншого – дають можливості зловживань безвідповідальним особам і організаціям, які прагнуть до прибутку або влади за всяку ціну (від реклами неперевіраних продуктів до проектів нових глобальних воєн). Це створює проблему контролю над процесами соціальної конвергенції [2, 56–57].

Неможливо не погодитися, що швидкість виникнення нових технологій перевищує прогностичні можливості вчених, які досить часто запізнюються з освоєнням нових можливостей, що надаються прогресом. Технології випереджають і направляють науку, створюючи проблеми з усвідомленням наслідків свого розвитку. Змінюється зміст діяльності сучасного вченого – з класичного пошуку істини і знання в рамках дисциплінарних кордонів на пошук векторів розвитку людини і суспільства в рамках техногенного середовища. Запущений в епоху індустріалізації та інформатизації механізм породження штучного техногенного середовища людства поступово виходить з-під контролю людини, включаючись у соціальні процеси, руйнуючи звичні інституційні способи розподілу влади і впливу.

Узагальнюючи, можна констатувати, що термін «соціальна технологія» ще не завершив своє становлення. На сьогодні є різні підходи до визначення, структури, класифікації соціальних технологій, а методологічні засади виявляють свою суперечливість, тому продовження досліджень з цієї теми є актуальним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. Ю., Аршинов В. И., Чеклецов В. В. «Технолюди» против «постлюдей»: НБИКС-революция и будущее человека / И.Ю. Алексеева, В.И. Аршинов, В.В. Чеклецов // Вопросы философии. – 2013. – № 3. – С. 12–21.
2. Алиева Н.З., Шевченко Ю.С. Феномен конвергентности науки, технологий и человека / Н.З. Алиева, Ю.С. Шевченко. – Новочеркасск. Лик, 2013. – 150 с.
3. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание, управление/ Афанасьев В.Г. – М.: Политиздат, 1983. – С. 369.
4. Герасимов Б.Н., Чумак В.Г. Социальные технологии в управлении: монография. / Б.Н. Герасимов, В.Г. Чумак. – Самара: Изд-во СамНЦ РАН, 2014. – 396 с.
5. Глобальное будущее 2045. Конвергентные технологии (НБИКС) и трансгуманистическая эволюция. Под ред. проф. Д.И. Дубровского. – М.: ООО «Издательство МБА», 2013. – 272 с.
6. [Зуєв В. М.](#) Теоретичні засади дослідження соціальних технологій розвитку суспільства / В. М. Зуєв // [Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка.](#) – 2012. – № 1. – С. 17–22. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2012_1_3
7. *Иванов В.Н. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления / В.Н. Иванов, В.И. Патрушев. – М.: Экономика, 2001. – 328 с.*
8. *Марков М. Технология и эффективность социального управления / Марков М. – М.: Прогресс, 1982. – 267 с.*
9. Поппер К. Открытое общество и его враги / Карл Поппер.- 2 т. – М., 1992. – 528 с.
10. Плотников М.В., Смельцова С.В. Социальные технологии как объект социологического анализа / М.В. Плотников, С.В. Смельцева // В мире научных открытий. – 2012. – № 4.3. (28). – С. 169–188.
11. Ревенко Т. Сутність і перспективи розвитку технологій соціальної реклами органів влади / Т. Ревенко // Теорія та практика державного управління. – Х., 2010. – Вип. 4 (31). – С. 81–87.
12. Социальные технологии: Толковый словарь / Отв. ред. В.Н. Иванов. – М.: Луч; Белгород: Центр социальных технологий, 1995. – 309 с.
13. **Социальные технологии управления обществом: региональный уровень** / под ред. Я.А. Маргуляна. – СПб.: Издательство Санкт-Петербургской академии управления и экономики, 2010. – 436 с.
14. Сурмин Ю.П. Теория социальных технологий / Ю.П. Сурмин, Н.В. Туленков. – К.: МАУП, 2004. – 608с.

15. Технологии социальной работы: Учебник под общ. ред. проф. Е.И. Холостовой. – М.: ИНФРА-М, 2001. – С. 17–19.

16. Тощенко Ж.Т. Социология управления / Ж.Т. Тощенко. – М.: Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2011. – 300 с.

17. Фінагіна О.В., Гузь Л.А. Особливості процесу розробки та впровадження соціальних технологій у менеджменті освіти / О.В. Фінагіна, Л.А. Гузь // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 40. – С. 298–302.

18. Цикін В.О. Філософський дискурс феномену конвергенції супертехнологій в суспільстві ризику: Монографія / В.О. Цикін. – Суми: Видавництво «Мак Ден», 2012. – 264 с.

19. Яичный А.М. Взаимосвязь понимания содержания задач социальной инженерии и направленности разработки социальных технологий / А.М. Яичный // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2013. – № 52. – С. 100–106.

РЕЗЮМЕ

Н.Н.Зленко. Философско-методологические аспекты современных социальных технологий.

В статье раскрывается сущность и содержание понятия «социальные технологии». Акцентируется внимание на классификации подходов к определению и разработке понятия «социальные технологии», проведен их синтез и выявлены общие фундаментальные особенности, их специфические характеристики, типичные признаки, основные объекты и границы предметной области. Отмечена актуальность проблем социализации NBICS-технологий. Доказано, что развитие NBICS-технологий представляет собой новый этап интеграции научного знания, на котором формируется принципиально новые объекты познания и деятельности.

Ключевые слова: социальные технологии, конвергентные технологии, управление, NBICS – конвергенция, трансгуманизм.

SUMMARY

N. N.Zlenko. Philosophical and methodological aspects of contemporary social technologies.

The article is devoted to revealing the essence and content of the concept of “social technology”. It is focused on the classification of approaches to the definition and development of the concept of “social technologies”, it is held their synthesis and revealed basic common features, their specific characteristics, typical attributes, the main objects and the boundaries of the subject area. Author noticed the relevance of socialization problems of the NBICS-technologies. It is proved that the development of NBICS-technologies is a new stage of integration of scientific knowledge, which formed a fundamentally new cognition objects and activities.

Keywords: *social technologies, convergent technologies, management, NBICS - convergence, transhumanism.*